

expedice speculum

Putování za záhadami a zajímavostmi regionu „Zrcadla“

Opevnění úseku Moravský Krumlov v roce 1938

Ve třicátých letech minulého století se politická situace v Evropě značně přiosťřila, což urychlilo vojenské přípravy Československa k obraně. V té době existovaly dvě možnosti: Buď po vzoru Francie vybudovat rozsáhlé opevnění a v nich se úporně bránit na místě, nebo vytvořit mohutnou pohyblivou armádu a vést aktivní obranný boj.

Po mnoha diskuzích se vedení čs. armády v letech 1933-34 rozhodlo, pod vlivem francouzské vojenské doktríny, pro strategickou obranu v pevnostech.

Neutrální Rakousko, tvořící jihomoravskou hranici, zdánlivě nepředstavovalo pro Československo v případném vojenském konfliktu vážnější nebezpečí a proto se zde s výstavou opevnění začalo až později. Přednost dostala obrana hranice tehdy sousedící s Německem. Tam začala výstavba mo-

osmi úseků na 2. obranném postavení je zcela hotov. Ihned bylo nařazeno vybudování asi 100 „řopíků“ zesilující pohraniční pásmo, dalších 621 řopíků na 2. postavení a postavit lehké i těžké překážky před 1. obranným postavením.

Následovalo těžce vysvětlitelné časové zdržení. První soutěž na výstavbu opevnění byla vyhlášena až za měsíc a jednotlivé úseky byly stavitelům předávány až v průběhu léta 1938. Následkem toho bylo z připravovaných deseti úseků zadáno pouze pět (z nichž dva až několik dnů před kapitulací) a to ještě tak pozdě, že ze 450 objektů, bylo vybetonováno pouze 105, tj. asi čtvrtina. Plný počet byl vybetonován pouze v úseku Pohořelice.

Mnichovská smlouva a s ní spojená okupace pohraničí zasáhla výrazně do prací, kupodivu však neznamenala okamžité přerušení

Tanárka (jižně od Tulešic). Dále na západ zůstala mezera, kterou měl za čas přehradit úsek č. 24 a dál západněji byl č. 17 Moravské Budějovice. K účasti v soutěži na stavbu 85 objektů lehkého opevnění nedaleko Moravského Krumlova bylo vyzváno k soutěži šest stavebních firem dne 21. června 1938. O týden později si zástupci těchto firem prohlédli vytyčená staveniště a vypracovali nabídky. Zakázku obdržela firma Staviček z Brna, o čemž bylo velitelství sboru informováno 16. července 1938. Není jasné, proč připomíná známé vojenské: „čeká se, aby se spěchalo a spěchá se, aby se čekalo“. Kdo byl na vojně jistě si vzpomene. Tato smutná skutečnost se při výstavbě opevnění na mnoha místech projevila.

Podle oficiálního zadání měla firma architekt a stavitel Vladimír Staviček z Brna během 150 pracovních dnů vybudovat 103 objektů (92 typu A – z nich 31 zesílených, 4 objekty typu C, 4 objekty typu D a 3 typu E.) za předpokládanou odměnu 2,967.208 Kč. Celkové náklady na stavbu zadaného úseku měly dosáhnout 4,661.000 Kč při spotřebě 2300 tun cementu, 570 tun betonářského železa atd. Stavebním dozorem byl pověřen škt. pěchoty

Václav Černý, ubytovaný v Moravském Krumlově, později řídil vyúčtování prací ppor. R. Nejedlík. Je zřejmé, že k financování staveb přispívaly i nevojenské organizace. Konkrétně Západoslovanské elektrárny přispěly v roce 1938 částkou ve výši jednoho milionu korun jako darem pro budování vojenských pevností na hranicích.

Do přerušení prací se podařilo vybetonovat 20 objektů na východním křídle, dalších 12 objektů bylo započato. Teprve dne 7. října v jednu hodinu po půlnoci bylo staviteli oznámeno, aby začal se evakuaci. Firma při tehdejší nedostatku vozidel a benzínu nestihla mnoho materiálu odsunout, protože už 9. října v 10.00 hod bylo území obsazeno německou armádou. Vyúčtování stavby bylo provedeno až po zániku Československa – 16. března 1939. Firmě Staviček byla přiznána celková odměna ve výši 733.203 korun.

V literatuře se uvádí několik typů lehkých objektů – lidově bunkrů. V 1. sledu úseku Moravský Krumlov byly stavěny objekty typu A-120, 140, 160, 180, 200, z nichž některé byly zesílené. Na mapce u objektů čísla 17 a 19 byla postavena pouze „skořáпка“, u čísla 21 byl hotov pouze výkop.

V 2. sledu byly stavěny typy A-120, 140, 160, dále objekty č. 12 a 16 byly typu D-2 a u čísla 22 byl typ E, ale hotova byla pouze „skořáпка“. Proti původnímu záměru

postavit na úseku Moravský Krumlov během 150 pracovních dnů 103 objektů, bylo za dva měsíce 20 objektů dostavěno a deset dalších bylo započato.

Ještě hůře dopadl úsek č. 17 - Moravské Budějovice. Nejlepší nabídka byla vyhodnocena dne 8. září, ale zadávací listina byla vydána stavební firmě až 6. října, tedy v době, kdy valná část pohraničí již byla obsazena německým vojskem.

Dva objekty lehkého opevnění vzor 37 jsou na kopci Spravedlnost (322 m n. v.) asi jeden kilometr severně Bohutic. Jedná se o lehký objekt vz. 37 typ A-140N (číslo ŘOP 6084, blíže k silnici) a západním směrem je lehký objekt vz. 37 typ A-120 N (číslo ŘOP 6083) Jsou to dva sousední, druholedové a v letních měsících budou zpřístupnělé veřejnosti. U silnice k Olbramovicím, ještě před odbočkou k Bohuticím je ještě několik objektů prvního a druhého sledu. Umístění pevnůstek úseku Moravský Krumlov je velice výhodné. Jsou umístěny na svazích a jižně od nich o cca 50–70 metrů níže je otevřená krajina.

Pro informaci uvádíme některá data pevnůstek:

Typ pevnosti: A-120 N/A-180Z
Tloušťka čelní stěny: 80 / 120 cm
Strop: 60 / 100 cm
Boční stěna se střílnou: 60 / 80 cm
Týlová stěna: 50 / 80 cm
Základová deska: 30 / 50 cm

Označení „N“ znamená normální, běžné provedení, „Z“ je provedení zesílené. Zesílené měly odolávat zásah granátů ráže 150 mm.

Obsluha A-180Z sestávala ze sedmi vojáků: velitel - koordinoval bojovou činnost, řízení palby, obsluhoval periskopy; zástupce velitele - řízení palby, obsluha periskopu, dva střelci kulometů - obsluha hlavních zbraní objektu, dva pomocníci střelců - plnění zásobníků, obsluha granátového skluzu a vchodové střílny a spojka - obsluha ventilátoru, zásobování, spojení.

K dispozici bylo tedy pět pušek vz. 24 ráže 7,92 s dostřelem 4.800 m a dva kulometry vz. 26 ráže 7,92 mm s dostřelem 3.200 m. Mimo to byly v pevnůstkách ruční granáty, signální pistole apod.

U čelních stěn většiny objektů vz. 37 je patrné oboustranné prodloužení, tzv. ochranná křídla. Čelní stěna byla navíc chráněna kameninovou rovnatinou, která byla překryta a vysvahována hliněným záhozem, osetym travou, stejně jako strop. Vchod do pevnůstky je situován vždy v zadní - týlové stěně. Je zalomený a vybavený dvojitým uzavěrem - první tvoří mřížové dveře a druhý ocelové plné dveře.

Vnitřní část objektu (u nejčastějšího typu A) tvoří dvě střelecká staveniště (místnosti, kasematy) pro kulometry. Ty byly instalovány na pohyblivých lafetách zavěšených ve střílnách v bočních stěnách pevnůstky. Na vnitřní stěně naproti vchodu je umístěna střílna na ochranu vstupu. V chodbičce, spojující obě střelecké místnosti, je prostor pro ventilátor na nucenou výměnu vzduchu. Ve stropě u obou zbraní jsou zabetonovány roury, do nichž se vkládaly periskop v závěsu na pozorování okolí objektu. V týlové stěně byl umístěn granátový skluz a dva výdechy ventilace.

Objekty vzor 37 měly po vybudování v terénu vytvořit palbu hlavních zbraní neproniknutelný pás. Pevnůstky postavené ve dvou - třech sledech se měly vzájemně podporovat a krýt vesměs bočními palbami, doplněnými palbami čelními či kosými většinou ze zadních sledů. Bylo tak vytvořeno souvislé opevněné pásmo. Do opevněného

Lehké opevnění vzor 37 typ A-140 (objekt je součástí Minimuzea)

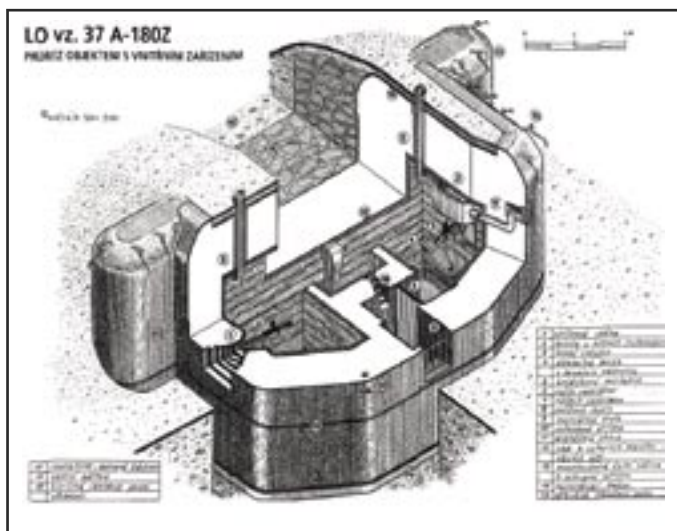
pásmo měly být později ještě včleněny objekty pro protitankové zbraně k uzavření prostorů vhodných pro útok tanků. Bylo zásadním požadavkem, aby každý objekt působil vlastní palbou před a částečně i za oba své sousední objekty. Takže každé kulometné staveniště téhož sledu bylo většinou chráněno palbami několika sousedů.

Dalšími stavbami souvisejícími s lehkým opevněním byla ubytovací staveniště (chaty) pro různé počty mužstva. Jejich výstavba odstranila problémy spojené se značnou vzdáleností stávajících ubytoven od samotné linie opevnění a vyřešily tak i problémy s nedostatkem ubytovacích kapacit. Osádky těchto ubytoven tvořily strážní oddíly, které pravidelně prováděly střežení svěřených objektů vz. 37 a v případě vyhlášení bojové pohotovosti určené objekty obsadily.

Kromě osobní výzbroje a výstroje osádky byla v chatách uskladněna nadpočetná výzbroj pro objekty, které byly obsazovány až v případě poplachu, záložní součástky, konzervační materiál, potřebná munice k uvedeným zbraním (jen část munice byla v pevnůstkách), zdravotnický materiál, záložní dáv-

K nim ještě přibývaly i útvary služeb. Současně vystoupila hladina Dyje o 150 cm nad normál, čímž se zvýšila obranyschopnost hranice u Znojma. Dne 30. září už bylo rozhodnuto: přišel rozkaz o kapitulaci. Armáda dvacet let se připravující na svůj úkol a povinnost, odešla z hranic bez boje. Až na několik málo objektů v druhé obranné linii dostal nepřítel všechny pevnostní objekty bez výstřelu. Miliardové náklady na stavbu opevnění, obrovské zklamání českého obyvatelstva a vojáků, kteří včas a spořádaně nastoupili do opevnění, bylo zmařeno jednáním cizích politiků.

Ani dnes není jasno, zda byla možná obrana proti hitlerovskému Německu, když „papíroví“ spojenci odevzdali republiku Hitlerovi. V blízkosti hranic nebyly všechny objekty postaveny, stejně tak i v úseku Moravský Krumlov a dalších. Několik kilometrů východně od Pohořelice byly plánované úseky č. 21, 22 a 23. Až ke slovenským hranicím nebyla postavena ani jedna pevnůstka druhého sledu. Výstavba opevnění v těchto úsecích nebyla vůbec zadána stavebním firmám. Od Znojma až k Bohuticím nebylo žádné opevnění. Přece jen

Nákres lehkého opevnění vz. 37 A

hutných opevnění (typu Hanička a Dobrošov) již v roce 1935. Jak ukázal pozdější vývoj, bylo spoléhání na Rakouskou neutralitu zcela iluzorní. Po okupaci Rakouska Německou armádou se význam jihomoravské hranice prudce zvýšil, ale čas ztracený chybnou prognózou se již nedal dohnat.

V roce 1936 přehradil otevřené prostory v blízkosti hranic jižní Moravy řídký pás 178 lehkých pevnůstek typu vz. 36, populárně nazývaných „řopík“. V následujícím roce bylo při hranici postaveno dalších 674 pevnůstek novějšího typu vz. 37. Budování opevnění řídilo Ředitelství opevňovacích prací (ŘOP), hlavní zodpovědnost měla zemská vojenská velitelství.

Koncem roku 1937 zpracoval ředitel opevňovacích prací gen. Husárek tzv. „Konečný program výstavby čs. opevnění“. Vzhledem k chování Rakouska stále ještě považoval jihomoravskou hranici za dostatečně zajištěnou dosavadním pásem lehkého opevnění a proto se nepředpokládalo, že by v roce 1938 zde probíhaly nějaké další opevňovací práce. V polovině prosince 1937 však zaslal generál Hasal na ŘOP požadavek na stavbu 2. obranného postavení s cílem dosáhnout bezpečného přehrazení útočných směrů na Brno.

Dřív než mohl být Husárek „Konečný program“ realizován, strategická situace republiky se prudce změnila. Dne 12. března 1938 obsadila německá armáda Rakousko a dosud opomíjená jihomoravská hranice získala zvláštní důležitost. Dne 13. dubna 1938 byl vydán „Dodatek k programu opevňovacích prací“. Podle tohoto dodatku mělo být na jižní Moravě vybudováno asi 780 objektů lehkého opevnění na 2. obranném postavení.

Počátkem dubna 1938 hlásil zemský vojenský velitel generál Luža na ŘOP, že detailní průzkum

prací. Naopak ještě 3. října ŘOP strohým telegramem přikazuje: „Ve stavbě lehkého opevnění 2. postavení Morava-jih pokračujte“. O tři dny později byl však vydán příkaz dokončit jen stavbu těch objektů, u nichž bylo započato s betonáží a 7. října už bylo nařazeno ukončit práce úplně. Ve dnech 8. - 10. října 1938 obsadila německá vojska poslední okupační pásmo, ve kterém zůstaly všechny vybetonované objekty úseku Pohořelice a Moravský Krumlov.

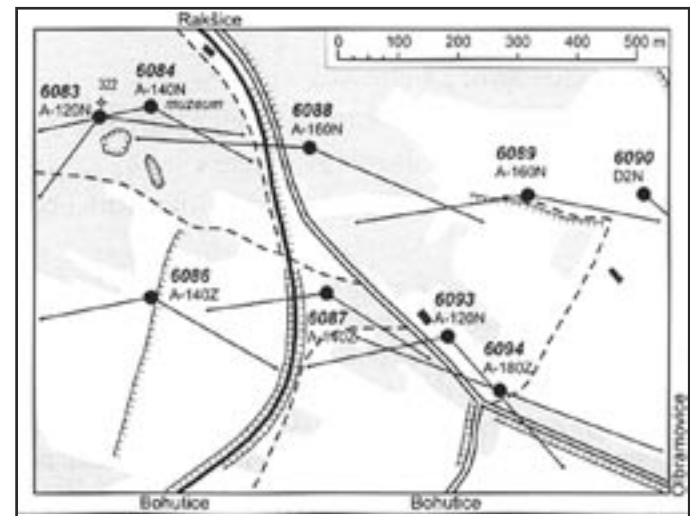
V následujících válečných letech pak byly všechny pevnůstky na území protektorátu pečlivě zničeny, aby se nemohly stát oporou při eventuálním povstání Čechů. Pevnůstky na odstoupeném „říšském“ území ničeny nebyly.

Dnes je velká většina objektů 2. postavení ponechána osudu, zarůstají křovinami a pozvolna podléhají devastaci. Ojedinelé jsou některé opraveny a zpřístupněny veřejnosti.

Nás nejvíce zajímá úsek č. 16 - Moravský Krumlov. Opevnění tohoto úseku navazovalo na východě u Olbramovic na úsek č. 15 a vedlo přes kótu 338 - Leskoun na západ podél řeky Rokytne až ke kóte 391-

Lehký kulomet vz. 26 (Součást expozice Minimuzea)

Postavení objektů u Bohutic se sektory střelby jednotlivých pevnůstek.

ky proviantu, kuchyňské náčiní atd. Na úseku M. Krumlov zřejmě také v staveništích nebylo vystavěno.

Na jižní Moravě není mohutný pevnostní systém známý ze severní hranice. Mimo popisovaných lehkých objektů chránilo jižní hranici Moravy 41 pěchotních srubů podél řeky Dyje. Připravovalo se zadání těžkých objektů na pomezí rakousko-slovenských hranic a v srpnu a září 1938 došlo ke stanovení prostorů pro stavbu dělostřeleckých srubů. Byly také připraveny trasy pevnostní kabelové telefonní sítě.

A pak, v době největšího rozsahu prací, přišlo vyhlášení mobilizace československé branné moci (23. září 1938 ve 22,30 hod). Ke dni 29./30. září byly na jižní hranici Moravy jednotky 1. sledu s prapory SOS (Stráž obrany státu - jednotky ministerstva vnitra) v obranném postavení na plných válečných počtech a v plné bojové pohotovosti. Vyšší jednotky 2. sledu byly soustředěny v nástupových prostorech.

několik otázek na zakončení. Žádná z pevnůstek nebyla vybavena k boji proti tankům nebo obranným transportérům. I když tato německá výzbroj byla po válce posměšně nazývána „plechový cirkus“, proti pevnůstkám mohla být účinná. Nestačilo by blízké okolí pevnůstek zamlít? Pak by před objekty obránci nic neviděli. Proražením sledu pevnůstek na jednom místě by se útočníci dostali za záda obrany a pro boj z opačné strany nebyly pevnosti připraveny. A proč by měli hitlerovci útočit proti opevnění? Připomeňme si, jak úspěšně obešli mohutnou francouzskou Maginotovu linii přes Belgii. Nemohli totiž provést třeba přes Maďarsko, nebo Polsko? Jestliže se na správném hodnocení nemohou shodnout odborníci, pak my laikové už teprve ne.

Jiří Široký

POUŽITÉ PRAMENY:
Sborník Jižní Morava 1972
Sborník Jižní Morava 1999
Utajené pevnosti, Kol., Brno 2003

MINIMUZEUM československého opevnění 1935 - 1938

je otevřeno pro veřejnost každý první celý víkend v měsíci od května do října v době od 10.00 do 16.00 hodin.

6. a 7. května • 3. a 4. června • 1. a 2. července
5. a 6. srpna • 2. a 3. září • 7. a 8. října

V případě trvalého deště je muzeum uzavřeno.